

...Тўй ва таъзияга сарф килинатургон окчаларимизни биз, туронийлар, илм ва дин йўлига сарф этсак, анкариб оврупойилардек тараккий этармиз ва ўзимиз-да, динимизда обрўй ва ривож топар...

Бизни кемиргувчи иллатлар деганда, захму маразними гумон этарсиз? Ёйинки, сил, сил-ар-ия (ўпка сили) ва махавликними дерсиз? Йўк, андан ҳам ямонрок ва андан ҳам жонхарош (жон азоби), бевоё, хонавайрон ва гариб этгувчи бир дард, биз — туркистонийларни шаҳри ва кишлоки ёйинки ярим маданий, ярим вахший синфларимизгача истило этиб, бутун тирикчилигимизга сорилган ва бизни инкирозга ва тахликага ва жаханнамга юмалатургон тўй, азо исминдаги икки каттол душманни дерман. Атомиздан меҳрибон Тангримиз жалла ва аъло Куръони каримда “Ла талакку би ядикум ала тахликкатиҳи”, яъни ўз кўлларингиз ила ўзингизни тахликага отмангиз, дер. Биз бўлса, бадбахтона ва Худонинг амрига бўюн кўймасдан кофирона бир суратда тўй ва азо деган, йўк бўлушимизга сабаб бўлган одатларга бору йўкимизни сарф ва исроф этармиз. Йилда икки ой наврўзи кофири учун сайр этармиз. Бир ой мукаддам Самаркандни Панжакент касабасидаги наврўз сайрига мушак-фишанг отишдан учгина киши ўлуб, ўндан зиёда киши мажрух бўлди. Кўпқари ва улок чопмоклик одати малъунонсига хар вилоятдан хар сана юзлар ила киши охиратга кўчар, на қадар киши мажрух ва маъюб бўлар. Кўп кишилар сайр ва кўпқари шумлиги ила ишдан ва зироат вақтидан колур. Уйига йўк, хўккузи ва соғар сийири йўк экан, бир неча юз сўмга от олиб ва хар куни анга хиндек парасташи этиб, хар кун бир сўм сарф этар, на учун? Тўй ва сайрга кўпқари чопмок учун. Ўн-йигирма чакиримга тўй бўлди, хар ким ишини, дехкончилигини кўюб, отланиб кўпқарига кетар. Дехкон учун олтундан азиз вақт фавт бўлди-кетди. Эски биргина кун сўнгра йигилган учун ёгинга қолиб, баъзи хирмонлар чириб кетар.

Маълум бир шаҳарда яҳудийлар баъзан ўлукларини окшом элтиб кўмарлар. На учун? Кундузи ишдан қоларлар. Биз бўлса, ўлук ва тўй учун ҳафталар, ҳатто, ойлар ила ишдан қолурмиз. Ўлбуки, шореъи аъзам, пайгамбари ақрам саллоллоҳи алайҳи васаллам ҳазратлари ўлганни тез кўмуб ва кўмгандан сўнгра тез тарқалиб, ишга кетмоқга ва ўлукхона халқини уч кундан зиёда таъзия тутмасга, қаро қиймасга, қир, фалокат бўлмасга амр этарлар. Эй халқ! Эй мусулмонлар! Биз на учун Худо ва расулни сўзига ва ўзимизни наъфимизга амал қилмаймиз? Биз девонами? Биз тақлифдан ташқарими (Тақлиф-бу ерда, инсоний бурч, вазифа маъносида), Худо учун сўйлангиз. Биз нима? Шариат қитобларидан «Фароиз, яъни Худони буйруғи деган қитобларга: «Ўлукни молидан аввалан ўлукга қеракли мувофиқ суннат ва исрофсиз қафн қилиб, дафн қилмоқга сарф қилинсан, сўнгра қарзии берилур. Сўнгра ортган молларни варасасига мувофиқи шариат Тақсим қилиниб берилур», — дейилган экан, биз билъақс қафандан сўнгра қарзга бермай ва ҳатто, сағир ва бенаво хотунларни меросини йиртиш, азойи, садақа, хайрот, қилмайман, нималар уҳраси деб, қарздан қорисидан илғари тақсим қилиб олармиз. Беш-олти маърақа ва худойи, 8-10 жумъа оқшоми деб бутун маҳалла ва қишлоқ халқига қалов берармиз. Баъзи бир бечора сағир ва муштипар аёллар меросдан ва ҳақларидан қорис олурлар. Баъзи қарзқохларни ҳаққи худойи ва хайрот, қохудойи ва шаррот сабаби ила қуёб кетар. Бечора ўлукни қиммаси қарздан қутулмай қолур. Худо учун айтингиз, бу хайротми, бу худойими? Беш-олти қун сўнгра бу худойи ва хайротлар учун варасани ҳаққи бўлган мол ва ерлар қотулур. Берилган қангга адрас, азойи ва

ганиларни олган йиртиш ва садакалари учун берилур. Энди бечора вариса дарбадар, хам отадан, хам ватандан айрилди-кетди. Бир ўртахол, бир бечора факир ўлар. Онинг гани якини ўлукни эгаси бўлуб, вариса молини «обрўй» этарман, деб исроф ва барбод этар. Натижада бечора вариса дарбадар. Эй, уйинг обод, обрўй килгувчи! Ўлган ўлди, санга нима? Сан, гани, ўз ўлукингга обрў килгонинг бас эмасми?

Астагфуриллох, субхоноллох. Бизни килатургон аклсизлигимизни кайси миллат килур? Никох, хатна, бу икки бало шундог каттик бир иллатки, ўлмагунча кутулуб бўлмайдур. Шахарларда ўртахол, яъни ўтурарга хона ва боги бор бир киши никох учун икки минг сўм сарф этар ва ўгул хатнаси учун ҳеч бўлмаганда минг сўм. Ўар бир бенаво киши бу мавридларга 200 сўмдан 1000 сўмгача сарф этар. Бой ва зўраки бойлар эса беш минг, ўн минглаб сарф этар. Охири нима бўлур? Нима бўлур дейсиз? Ота-бобосидан колган мулк ва ватанини ўз ихтиёри илан зўраки бойни ўзи ўлгандан сўнгра бир яхудий ё бир армани ажнабийга сотиб, тўй ва таъзия карзини берар. Ўзи сотмаганда судга сотилур. Мана, юкоридаги сарлавхада «Бизни кемиргувчи иллатлар» деган одатларимиз, шу тўй ва таъзия исминдаги девоналигимиздан иборатдур.

Бир дўкончи, бир гулкор, бир факирхол, бир косиб учун бу тўй ва таъзиялар ўлумдан каттигдурки, мунинг учун бечора хар кун ўлур. Ўар кун ўлгон илада кутулмас. Узидан сўнгра ахлу аёлига бу йўқсуллик ва бу мусибатни мерос кўяр. Хўб, яхши, ўз молини тўй ва таъзияга исроф этсун, барбод этсун, кўзи чиксун. Ўай, бонка окчасини, биров пулини на учун барбод этар. Бу девоналикни у тарафи эмасми? Бу хол ила 20-30 сана ўтса, ер ва хавлилар ажнабийларга ўтуб, аксар халкимиз гадойлик даражасига инур. Эллик сана мукаддам ер сотилса, бир мусулмон оларди, энди бошкалар олур. Мана, энди биз шу хол илан яна йигирма-ўттуз йил ўткарсак, халкимизни ярмидан зиёдаси ватансиз, ерсиз дарбадар бўлатургони маълум ва ошкордур. Бир хавлида, бир рўзгорда, масалан, икки ўгул, икки киз бор. Ато ўлса, ани моли тўрт бўлунур. Аларни хар бирига никох ва хатна ва ўлум мавридлири мукаррардур. Ўзларини замонча илми ва хунари йўкки, контурга, махкамага, бонкага кириб вазифа олса. Энди ноилож атторлик ва ё бакколлик ва у бўлмаса, муздурлик ва мардикорлик килиши лозим келиб, бу ишлардан факат аларни корни тўядур. Ортдурмокка йўк. Мунинг устига тўй ва таъзия деган дахшатлик балолар келгандан сўнгра бу азиз оила ва рўзгорга ёниб кул бўлмокдан бошка илож йўкдур. Эллик сана мукаддам бир кариш ер бир пул экан, энди бир олтун ва келарга ер олтунга хам топилмайдур. Кирим ва Кафкоз мусулмонларида бизлардек ер кадрили билмаслар экан. Энди Киримда бир таноб (600 сажин) ер ўн минг сўмдан ўттуз минг сўмгачадур. Биз бир таноб еримизни 200 сўмга сотиб тўй килмокчи бўлсак, «ерни хўб пулга урдум» деб мажнунона шодланурмиз. Инсонни бу қадар ахмоклиги ажибдур. Бизга лозимки, тўй ва таъзияларни кичик килиб ва холимизча ҳаракатда бўлуб, келар замонамизни ўйлайлук. Валлох, хору зору мункариз бўлмок эртага офтобни чикишидек мукаррардур. Самаркандда бир махалла борки, аксар халки факру заруратдан, тўгриси, акл нокислигидан хавлиларини пулга кизикиб яхудийларга сотган учун махаллага оз мусулмон колди. Махалла мактаби йўк бўлди. Масжидида якинда йўколур. Мана, бизни аклсизлигимизни охири ва исрофларимизни хотимаси динимизга футур келмокига сабаб бўлур. Дин учун, масжид ва мактаб учун акча, сарват, давлат, сомон керакдур. Тўй ва таъзияга сарф килинатургон окчаларимизни биз, туронийлар, илм ва дин йўлига сарф этсак, анкариб оврупойилардек тараккий этармиз ва ўзимиз-да, динимизда обрўй ва ривож топар. Йўк, хозирги холимизга давом этсак, дин ва дунёга зиллат ва мискинатдан бошка насибамиз бўлмайдур.

МАХМУД ХЎЖА БЕХБУДИЙ